

*Kęstutis Kilinskas**

Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

Hibridinis karas: orientuojanti ar klaidinanti sąvoka analizuojant Rusijos karinius veiksmus Ukrainoje?

Hibridinis karas – bene dažniausiai vartojama sąvoka siekiant paaiškinti ir apibūdinti Rusijos karinius veiksmus Ukrainoje. Šiame straipsnyje nuodugniai analizuojama hibridinio karo teorijos raida ir jos susiformavimo aplinkybės, nubrėžiama riba tarp hibridinio karo ir hibridinių grėsmių, aptariama hibridinio karo recepcija vakarų valstybių ir Rusijos kariuomenėse. Rusijos kariuomenės veiksmams Kryme nagrinėjami remiantis Franko Hoffmano suformuotomis hibridinio karo teorijos nuostatomis, atskleidžiant ne tik besikeičiančių karybos tendencijų, tačiau ir Krymo pusiasalyje egzistavusių politinių, kultūrinių, demografinių ir karinių sąlygų įtaką karinei operacijai. Straipsnio pabaigoje įvertinama, ar hibridinio karo teorija kaip analitinė kategorija paaiškina Rusijos karinius veiksmus Kryme.

Įvadas

Hibridinis karas – tokiu terminu žiniasklaidos atstovai, politikai, profesionalūs kariškiai, gynybos institucijų vadovai ir karybos ekspertai apibūdino Rusijos kariuomenės veiksmus okupuojant Krymą ir įsiveržiant į Rytų Ukrainos teritorijas. Natūralu, kad autoritetingų politikų, karininkų ir gynybos ekspertų pasisakymai padėjo išpopuliarėti hibridinio karo sąvokai ir tapti neatsiejamai viešojo diskurso, apibūdinančio Ukrainoje vykstančius karinius veiksmus, dalimi. Vis dėlto tenka konstatuoti, kad viešajame diskurse hibridinio karo sąvoka naudojama pernelyg nesigilinant į jos prasmę, turinį ar kontekstą, sudariusį sąlygas šiai sąvokai atsirasti. Veikiausiai todėl, pastaruoju metu akademinuose sluoksniuose pradėta vis labiau abejoti hibridinio karo sąvokos vartojimo tikslingumu ir jos gebėjimu paaiškinti Rusijos karinius veiksmus Ukrainoje. Besiplečiant Rusijos remiamų separatistų ir Ukrainos

* Kęstutis Kilinskas – Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto doktorantas. Adresas korespondencijai: Universiteto g. 7, 01513 Vilnius; tel. (8 5) 268 7280; el. p. kestutis.kilinskas@gmail.com.

vyriausybinių pajėgų susirėmimams rytų Ukrainoje, kai kurie Vakarų valstybių mokslininkai ėmė abejoti Rusijos taikomos karo koncepcijos originalumu ir naujumu¹. Juk Sovietų Sąjunga turi didelę istorinę patirtį, kaip manipuliuojant politinėmis, ekonominėmis ir karinėmis priemonėmis užgrobti kitų valstybių teritoriją ar vykdyti karines intervencijas, geriausiai tai paliudija sovietų invazijos į Vengriją, Čekoslovakiją, Afganistaną ir Gruziją.

Praėjus metams, nuo karinių veiksmų Ukrainoje pradžios, žymus JAV karybos tyrinėtojas Rogeris McDermottas hibridinį karą pavadino mitu². Kiek vėliau McDermotto pramintu keliu ėjo Michaelis Koffmanas ir Matthew Rojanskis, kurie teigė, kad hibridinio karo sąvoka labiau tinka apibūdinti Rusijos galios sklaidai, tačiau vargu ar gali būti vadinama naujuoju karo modeliu³. Minėtų autorių nuomonė iš dalies atspindi tarp JAV karo mokslininkų kilusias diskusijas ir nuogaštavimus, kai hibridinio karo sąvoka buvo įtraukta į JAV kariuomenės veiksmus reglamentuojančius strateginius dokumentus⁴.

Itin įtartina hibridinio karo sąvoka atrodo Baltijos valstybių istorijos kontekste. Šios valstybės tarpukariu patyrė slaptą Sovietų Sąjungos ir Vokietijos diplomatinį, ekonominių ir karinių svertų poveikį⁵. Žvelgiant iš Baltijos valstybių istorinės perspektyvos, Rusijos įvykdyta Krymo aneksija labiau panaši į šių valstybių istorijoje gerai žinomus, o vakarų valstybėms mažai pažįstamus Rusijos galios sklaidos priemones ir poveikio mechanizmus. Paralelių tarp ardamosios nacių veiklos Klaipėdos krašte ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje ir Rusijos įvykdytos Krymo okupacijos scenarijaus yra įžvelgęs istorikas Vytautas Jokubauskas⁶. Estijos tyrinėtoja Merle Maignre aptiko Rusijos karinių veiksmų Ukrainoje panašumų su 1924 m. sovietų mėginimu

¹ McDermott R., „Does Russia’s Hybrid war really exist?“, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43989&cHash=442fe213f503aef45d5505da34dc34c3#.VaZNv_ntmko, 20 06 2015.

² *Ten pat.*

³ Koffman M, Rojanski M, „A closer look at Russia „Hybrid war“, <http://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-look-russia%E2%80%99s-%E2%80%99C%hybrid-war%E2%80%9D>, 15 05 2015.

⁴ Hoffman F, „Hybrid vs. Compound war“, <http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>, 18 06 2015.

⁵ Butkus Z., SSRS intrigos Baltijos šalyse 1920–1940, in *Darbai ir dienos* 8, 1998, p. 141–160. Butkus Z., *Vokietijos ir Sovietų diplomatijos poveikis Baltijos valstybių užsienio bei vidaus politikai 1920–1940 m.* habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga, Vilnius, 2007; Švilpa J., *Kominternas ir komunistinis pagrindis Lietuvoje XX a. ketvirtajame dešimtmetyje (organizaciniai veiklos aspektai)*, daktaro disertacija, Kaunas, 2007.

⁶ Garškaitė R., „Istorikas: Krymo okupacija primena Klaipėdos krašto užėmimo scenarijų“, <http://lzinios.lt/lzinios/istorija/istorikas-kryma-rusai-uzeme-taip-pat-kaip-naciai-klaipedos-krasta/191628>, 22 04 2015.

įvykdyti bolševikinį perversmą Estijoje⁷. Lenkijos istorikas Marcin Siekański Lenkijoje leidžiamame dienraštyje *Gazeta Bałtycka* Krymo okupaciją palygino su generolo Lucjano Żeligowskio žygiu į Vilnių 1920 m.⁸

Matome, kad istorinių paralelių tikrai netrūksta, o mūsų pateikti pavyzdžiai rodo, kad hibridinio karo sąvoka akademinuose sluoksniuose ir viešajame diskurse vartojama itin prieštaringai. Visuomenėje paplitusios įvairios hibridinio karo interpretacijos ir itin platus šios sąvokos vartojimas kelia klausimus: ar hibridinio karo sąvoka gali padėti paaiškinti ir suprasti Rusijos vykdomus karo veiksmus Ukrainoje? Ar tai yra nauja mąstymo paradigma ir analitinė kategorija, padedanti geriau suprasti karyboje vykstančius pokyčius? O gal hibridinio karo sąvokos vartojimas labiau klaidina nei prideda prie išsamesnio ir gilesnio karo Ukrainoje pažinimo? Šio tyrimo autorius nuomone, nuodugnus hibridinio karo sąvokos tyrimas ne tik atsakytų į šiuos klausimus, tačiau ir padėtų visuomenei geriau susiorientuoti ir tiksliau įvertinti valstybei kylančias grėsmes, o už valstybės gynybą atsakingoms institucijoms parengti atitinkamas valstybės gynybos priemones.

Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti hibridinio karo sąvoką ir ją taikant ištirti Rusijos karinių pajėgų veiksmus Krymo okupacijos metu. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą išsikelti šie uždaviniai:

- Atskleisti hibridinio karo sąvokos genezę ir raidą.
- Pritaikyti hibridinio karo teorinę koncepciją Rusijos kariniams veiksams Krymo pusiasalyje rekonstruoti.
- Įvertinti hibridinio karo sąvokos gebėjimą paaiškinti Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų veiksmus okupuojant Krymą.

Tiriamų įvykių laikotarpis – nuo 2014 m. vasario 21–23 d. iki 2014 m. kovo 18 d. Būtent šiuo laikotarpiu vyko su Krymo okupacija susiję svarbūs politiniai įvykiai. 2014 m. vasario 21–23 d. padidėjo Rusijos karinis aktyvumas Kryme ir prie rytinės Ukrainos sienos, o nepraėjus mėnesiui kovo 18 d. buvo pasirašyta Krymo autonominės respublikos įjungimo į Rusijos Federaciją sutartis. Rusijos karinę operaciją šio tyrimo autorius supranta kaip Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų įvykdytus veiksmus Krymo pusiasalyje tam tikru tikslu laiku.

Straipsnio struktūra sudaryta atsižvelgiant į tyrimo tikslus. Pirmajame

⁷ Merle M., „Nothing new in hybrid warfare: The Estonian experience and recommendations for NATO“, <http://www.gmfus.org/publications/nothing-new-hybrid-warfare-estonian-experience-and-recommendations-nato/>; 29 05 2015.

⁸ Siekański M., „Nasz polski Krym w dwudziestoleciu międzywojennym“, *Gazeta Bałtycka*, 20.03.2014 <http://gazetabałtycka.pl/promowane/nasz-polski-krym-w-dwudziestoleciu-miedzywojennym>, 08 07 2015.

straipsnio skyriuje atskleidžiamos hibridinio karo sąvokos sukūrimo aplinkybės ir jos genezė, paliečiamas Rusijos požiūris į karyboje vykstančius pokyčius. Antrajame skyriuje remiantis hibridinio karo koncepcija tiriami Rusijos kariniai veiksmai Kryme.

Tyrimas parengtas remiantis daug mokslinių monografijų, akademiinių publikacijų, žiniasklaidos pranešimų, oficialių tarptautinių organizacijų ir valstybinių dokumentų. XX a. pabaigoje – XXI a. pradžioje karyboje įvykę pokyčiai analizuojami remiantis Mary Kaldor⁹ ir Martino van Cleveldo¹⁰ monografijomis. Tyrime vartojami JAV kariuomenės lauko statutuose (angl. *field manual*)¹¹ apibrėžti kariniai terminai bei sąvokos. Hibridinių grėsmių ir hibridinio karo sąvokų genezė bei raida tiriami šios sąvokos pradininko Franko Hoffmano¹² ir Davido Kilculleno¹³ publikacijomis, 2005 ir 2006 m. JAV nacionalinio saugumo strategijomis¹⁴ ir aukštų JAV kariuomenės vadų pasisakymais žiniasklaidoje. NATO organizacijoje egzistuojantis požiūris į hibridines grėsmes atskleidžiamas remiantis 2010 m. NATO strategine koncepcija, Estijos tyrinėtojos Maigre¹⁵, Martyno Zapolskio¹⁶ ir Dominiko Bachmano¹⁷ publikacijomis. Atlikti tyrimą taip pat padėjo hibridinio karo koncepcijos kritikų Koffmano, Rojanskio¹⁸ ir McDermoto¹⁹ straipsniai. Naujų karybos formų recepciją Rusijos Federacijos Ginkluotosios pajėgos atskleidė Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų štabo viršininko Vasilijaus Gerasimovo tekstas²⁰ ir

⁹ Kaldor M., *New and old wars*, Stanford, 1999.

¹⁰ Creveld M., *Transformation of war*, New York, 1991.

¹¹ Tyrimė panaudoti JAV kariuomenės lauko statutai: *U.S. Army Field Manual 3-0 Operations C-1*, Washington, DC: February 2011 ir *Army special operation forces unconventional warfare*, FM3-05.130 1-4, Washington, 2008.

¹² Hoffman F., *Conflict in the XXI st century: the rise of the hybrid war*, Virginia, 2007 ir Hoffman F., “Hybrid vs. Compound war“, <http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>, 18 06 2015.

¹³ Kilcullen D., „Countering global insurgency“, *The Journal Of Strategic Studies*, 4(18), 2005, p. 597-617.

¹⁴ Department of defense, *Quadrennial Defense Review Report 2006*, <http://www.defense.gov/qdr/report/Report20060203.pdf>, 06 07 2015.

¹⁵ Merle M., „Nothing new in hybrid warfare: The Estonian experience and recommendations for NATO“, <http://www.gmfus.org/publications/nothing-new-hybrid-warfare-estonian-experience-and-recommendations-nato>; 29 05 2015.

¹⁶ Zapolskis M., „NATO 1999 ir 2010 m. strateginių koncepcijų lyginamoji analizė“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2011–2012*, p. 33–58.

¹⁷ Bachmann D., „Hybrid threats, cyber warfare and NATO comprehensive approach for countering 21 st. Century threats – mapping the new frontier of global risk and the security management“, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1989808, 18 06 2015.

¹⁸ Koffman M, Rojanski M, „A closer look at Russia „Hybrid war“, <http://www.wilsoncenter.org/publication/kennan-cable-no7-closer-look-russia%E2%80%99s-%E2%80%99Chybrid-war%E2%80%9D>, 15 05 2015.

¹⁹ McDermott R., „Does Russia’s Hybrid war really exists?“, http://www.jamestown.org/programs/edm/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43989&cHash=442fe213f503aef45d5505da34dc34c3#.VaZNV_ntmko, 20 06 2015.

²⁰ Герасимов В., „Ценность науки в предвидении“, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>, 14 06 2015.

Margaritos Klein paskelbta 2014 m. Rusijos karinės doktrinos analizė²¹.

Karinės operacijos eiga ir Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų veiksmams Kryme rekonstruojami remiantis jau minėto McDermoto, Emanuelio Karagianio²², Stepheno Cimbalos²³, Andraso Raczo²⁴ tyrimais ir interneto žiniasklaidoje pasirodžiusiais informaciniais pranešimais, atspindinčiais karinės operacijos eigą. Rusijos naudojamus švelniosios galios sklaidos mechanizmus ir priemones Krymo pusiasalyje suprasti padėjo Lados Roslycky²⁵, Johno Biersaco²⁶ ir Johano Nornbergo²⁷ atlikti tyrimai.

1. Hibridinio karo sąvokos genezė ir teorijos susiformavimas

Hibridinio karo sąvokos užuomazgų galime aptikti XX a. paskutiniajame dešimtmetyje, kai pasibaigus Šaltajam karui ėmė keistis ginkluotų konfliktų ir karų pobūdis. Modernios, didelio masto konvenciniam karui pasirengusios Vakarų valstybių kariuomenės susidūrė su naujo pobūdžio organizuoto smurto formomis Afrikoje, Balkanuose, Afganistane, Irake ir Libane. Tuo metu vakaruose pasirodė pirmosios studijos, kuriose mokslininkai pamėgino apmąstyti ir paaiškinti naujo pobūdžio karus. Pirmasis naujų karų užuomazgas ir nykstančias ribas tarp karo ir politikos, konflikto ir taikos, kario ir civilio, tarp karo ir taikos zonų, didėjančią smurto decentralizaciją pastebėjo Thomas Hammesas. Jis suformulavo 4-osios kartos karo koncepciją, kuri siejosi su nevalstybinių karinių veikėjų keliamomis grėsmėmis²⁸. JAV politologė ir sociologė Kaldor senųjų ir naujųjų karų skirtimi laikė nepolitinius naujųjų karų tikslus ir motyvus, kurių siekia nevalstybinės ginkluotos organizacijos²⁹. Ji pabrėžė, kad naujuosiuose karuose yra išsityrusi riba tarp karo (būsenos,

²¹ Klein M., Russia's new military doctrine, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2015C09_kle.pdf, 13 06 2015.

²² Karagianis E., „The Russian interventions in South Ossetia and Crimea compared: military performance, legitimacy and goals“, *Contemporary Security Policy*, 35: 3, 2015, p. 400–420.

²³ Cimbal S., „Sunt Tzu and Salami tactics: Vladimir Putin and Military persuasion in Ukraine 21 february – 18 march“, *The Journal of Slavic Military Studies*, vol. 27, issue 3, 2014, p. 359–379.

²⁴ Raczo A., *Russia's Hybrid War in Ukraine*, Helsinki, 2014.

²⁵ Roslycky L., „Russian smart power in Crimea: sowing seeds of trust“, *Southeast European and Black Sea Studies*, vol. 11, issue 3, 2011, p. 299–316.

²⁶ Biersac J., Olear S., „The Geopolitics of Russia's annexation of Crimea: narratives, identity, silences and energy“, *Eurasian Geography and Economics*, 55: 3, 2014, p. 247–269.

²⁷ Norberg J., „The use of Russia's military in the Crimean crisis“, <http://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis>, 08 06 2015.

²⁸ Williamson S., „From fourth generation warfare to hybrid warfare“, US Army College, 2009, p. 4–5.

²⁹ Kaldor M., *New and old wars*, Stanford, 1999, p. 2–7.

kai kariaujančios pusės siekia politinių tikslų), organizuoto nusikalstamumo (būsenos, kai privatūs asmenys ar jų grupės siekia privačių, dažniausiai finansinio pobūdžio tikslų) ir didelio masto žmogaus teisių pažeidimų. Tokią naujųjų karų sampratą Kaldor suformulavo remdamasi Pirmojo Persijos įlankos karo ir pilietinių karų Somalyje ir buvusioje Jugoslavijoje analize. Minėta autorė rėmėsi prielaida, kad globalizacija, keisdama socialinius santykius visuomenėje, neišvengiamai pakeis ir transformuos karo reiškinių.

Pasibaigus Pirmajam Persijos įlankos karui, įvykusius pokyčius karyboje ėmėsi tirti Izraelio karo istorikas Creveldas. Jis prognozavo, kad konvenciniai karai išnyks dėl branduolinės ginkluotės panaudojimo dilemos (abipusio susinaikinimo grėsmės – autoriaus pastaba) ir vis didėjančio žemo intensyvumo konfliktų skaičius³⁰, kurie artimiausiu metu pakeis didelio masto konvencinius karus. Anot minėto autoriaus, žemo intensyvumo konfliktai savo privalumus ir teikiamą politinę naudą patvirtinę Šaltojo karo laikotarpiu³¹. Creveldas taip pat prognozavo, kad valstybės ilgainiui praras turimą galios ir prievartos naudojimo monopolį, kurį pakeis nevalstybiniai kariniai veikėjai, naudojantys žemo intensyvumo konfliktui būdingas kovos formas.

Po 2001 m. įvykusių teroristinių išpuolių JAV prasidėję Afganistano ir Irako karai, įgiję apibendrinantį „Globalaus karo su terorizmu“ pavadinimą, tarsi patvirtino Kaldor ir Creveldo teorinius svarstymus. Šiuose karuose pagrindinių JAV ir koalicijos partnerių oponentais tapo teroristinė organizacija „Al-Qaeda“ ir kitos nevalstybinės organizacijos, kurių rengiami nekonvenciniai išpuoliai vertė vakarų valstybes ieškoti efektyvios kariavimo strategijos. Svarbu suprasti, kad JAV karinė mintis Šaltojo karo metais labiau orientavosi į konvencinio pobūdžio karinius veiksmus, tačiau priešininko taktika ir kariavimo sąlygos Afganistane ir Irake buvo kitokios, neįprastos ir menkai pažįstamos nekonvencinio tipo grėsmės, kurioms reikėjo rasti atsaką. Tada JAV buvo prisiminta, atnaujinta ir naujoms sąlygoms adaptuota Vietnamo karo metu naudota sukilimo ir kontrskilimo teorija³². Šioje strategijoje, sukilimas suprantamas kaip „strategija, kurios imasi grupės, negalinčios pasiekti savo politinių tikslų konvencinėmis priemonėmis“ ir charakterizuojamas kaip tam tikrą laiką trunkantis asimetrinis smurtas, sudėtingos geografijos išnaudojimas, psichologinis karas ir politinė mobilizacija – visa tai, kas padeda sukilėliams

³⁰ Žemo intensyvumo konfliktais JAV lauko kariuomenės statute FM 100 - 20 (angl. *FM 100 - 20 Fundamentals of low intensity conflict*) laikoma konfrontacijos tarp valstybių arba interesų grupių, kai naudojama ginkluota jėga nevirsta konvenciniu didelio masto karu.

³¹ Creveld M., *Transformation of war*, New York, 1991, p. 15–25.

³² Kilcullen D., *Countering global insurgency*, *The journal of strategic studies*, 4 (18), 2005, p. 597–617.

išlaikyti ir galiausiai pakeisti jėgų balansą savo naudai³³. Šis apibrėžimas rodo, kad sukilėlių veiksmų spektras yra daug platesnis, nei nereguliaraus pobūdžio karinių išpuolių, ir apima politinę mobilizaciją, įtikinėjimą, propagandą ir būdų, kaip nekonvencinėmis priemonėmis paveikti JAV karinę galią, paiešką. Sukilimo ir kontruskilimo teorija tapo hibridinio karo sąvokos užuomazga.

Afganistano ir Irako karuose iškilusios grėsmės buvo apibendrintos 2005 m. paskelbtoje JAV nacionalinio saugumo strategijoje ir suskirstytos į keturis tipus: tradicinio, nereguliaraus, teroristinio ir ardomojo pobūdžio grėsmes. Minėtame dokumente pastebėta, kad ateityje ne valstybinės organizacijos arba ginkluotos grupuotės sieks sinergijos kompleksiskai naudojant visas išvardytas grėsmes³⁴, ir konstatuojama, kad JAV yra stiprios tradicinių karinių grėsmių kontekste, todėl priešišku organizacijų ir grupių veikimas bus nukreiptas siekiant surasti ir pasinaudoti JAV silpnosiomis pusėmis. 2006 m. pasirodžiusioje JAV nacionalinio saugumo strategijoje taip pat pabrėžiama, kad ateityje dominuos nekonvencinis karas, o hibridinių grėsmių sąvoka išplėtojama iki keturypės gynybos strategijos (angl. *quadrennial defense*)³⁵.

2005–2006 m. nacionalinės gynybos strategijose išvardytų karinių grėsmių tikimybę ir nuomonę, kad būsimosios grėsmės prognozuojamos teisingai, dar labiau sustiprino 2006 m. įvykęs Izraelio ir Libano karas, kuriame teroristinė organizacija „Hezbollah“ prieš konvencinę Izraelio kariuomenę panaudojo modernius konvencinių karinių pajėgų ginklus ir nereguliarioms formuotėms būdingą taktiką. Po Izraelio ir Libano pasienyje įvykusio incidento į Libano teritoriją besiveržiančius Izraelio tankus ir šarvuočius pasitiko šiuolaikinių valdomų prieštankinių raketų ugnis, lauko artilerijos salvės, nepilotuojami žvalgybiniai aparatai ir įtvirtintos teroristų pozicijos. Po 34 dienų intensyvių mūšių karinius veiksmus sustabdė tarptautinė bendruomenė. Libano karas parodė, kad nevalstybinės organizacijos, pasitelkusios platų šiuolaikinių ginklų arsenalą (nuo įprastinių automatinų šautuvų iki valdomų priešlėktuvinų ir prieštankinių raketų, artilerijos pabūklų, nepilotuojamų žvalgybinių aparatų, valdomų puikiai techniškai ir taktiškai pasirengusių kovotojų) gali sėkmingai pasipriešinti modernioms konvencinėms karinėms pajėgoms.

Po Izraelio ir Libano karo, JAV karo teoretikas Hoffmanas keturypes

³³ Jermalavičius T, „Globalus karas su terorizmu“: iš naujo atrasta sukilimo ir kontruskilimo teorija“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2006*, p. 28.

³⁴ Hoffman F, *Conflict in the XXI st century: the rise of the hybrid war*, Virginia, 2007, p. 7.

³⁵ Department of defense, „*Quadrennial defense review report 2006*“, p. 20, <http://www.defense.gov/qdr/report/Report20060203.pdf>, 07 06 2015.

grėsmes sujungė į vientisą hibridinio karo koncepciją³⁶. Hoffmanas hibridiniu karu laiko karinius veiksmus, kai priešininkas vienu metu ir vienoje erdvėje naudoja konvencinius ginklus, nereguliarioms karinėms formuotėms būdingą taktiką, teroristinę ir kriminalinę veiklą siekdamas politinių tikslų³⁷. Jis išskiria penkis hibridinio karo bruožus, skiriančius hibridinį karą nuo konvencinio:

- Modalumas (angl. *modality*) – keturis tipus jungiantis kariavimo būdas.
- Veiksmų sinchronizavimas (angl. *synchrony*) – visų keturių tipų veiksmų vykdymas vienu metu.
- Sujungimas (angl. *fusion*) – visų kariaujančių grupių veiksmų sujungimas siekiant bendro tikslo.
- Daugialypiškumas (angl. *multimodality*) – karinių veiksmų įvairovė.
- Nusikalstamumas (angl. *criminality*) – kriminaliniais veiksmais sukeliamą baimę ir nepasitikėjimą.

Hoffmanas teigė, kad jo sukurta teorinė hibridinio karo koncepcija, geriau nei sukilimo – kontrastinio teorija paaiškina tuo metu vykstančius karinius konfliktus, kvestionuoja egzistuojantį dvinarį konvencinio ir nekonvencinio kariavimo būdo supratimą ir padeda numatyti ir prognozuoti būsimas grėsmes³⁸. Ši koncepcija sulaukė nemažai dėmesio ir kritikos JAV kariniuose ir akademi-niuose leidiniuose, tačiau nepaisant kritikos, daugelis naujai pasirodžiusių nau-jausias grėsmes apibūdinančių terminų nesugebėjo pralenkti Hoffmano sukurto hibridinio karo koncepcijos, todėl ilgainiui Hoffmano sukurta samprata įsitvir-tino aukštuose JAV kariniuose sluoksniuose. Štai JAV Sausumos kariuomenės štabo viršininkas generolas George Casey 2008 m. rašė, kad hibridinės grėsmės apima „konvencines, neregulias, teroristines ir kriminalines grėsmes“³⁹. JAV jungtinė karinė vadovybė hibridinę grėsmę supranta kaip „kintantį ir vienalaikį konvencinių, nereguliarių, teroristinių ir kriminalinių grėsmių taikymą vienoje operacinėje erdvėje“⁴⁰. Buvęs JAV Jungtinių pajėgų štabo viršininkas generolas Raymondas Odierno hibridines grėsmes apibūdino, kaip karinių veiksmų erdvę, kurioje veikia reguliarios karinės pajėgos ir neregulios karinės formuotės, ir kai mūšio lauke egzistuoja rizika susidurti su terorizmu, kriminalinio ar kitokio

³⁶ Hoffman F., *Conflict in the XXI st century: the rise of the hybrid war*, Virginia, 2007, p. 29–30.

³⁷ Hoffman F., „Hybrid vs. Compound war“, <http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>, 18 06 2015.

³⁸ Gunneriosson H., „Nothing is taken serious until its get serious: countering hybrid threats“, *Defense Against Terrorism Review*, vol. 4, 2012, http://www.coedat.nato.int/publication/datr/volume7/04-Countering_Hybrid_Threats.pdf, 15 06 2015.

³⁹ Hoffman F., „Perspectives on the future security environment“, <http://docs.house.gov/meetings/AS/AS26/20130213/100261/HHRG-113-AS26-Wstate-HoffmanF-20130213.pdf>, 25 06 2015.

⁴⁰ Hoffman F., „Further thoughts on Hybrid Conflict“, *Small Wars Journal*, <http://smallwarsjournal.com/blog/2009/03/thoughts-on-hybrid-conflict/>, 05 07 2015.

pobūdžio grėsmėmis⁴¹. JAV Jūrų pėstininkų korpuso generolas Jamesas Mettis mano, kad hibridiniai karai buvo siejami su žlugusiomis valstybėmis, kai etninių motyvų vedamos sukarintos organizacijos naudojasi užgrobtą žlugusių valstybių konvencinių kariuomenių ginkluote ar net masinio naikinimo ginklais⁴². JAV karo lauko statutuose hibridinio karo terminas atsirado 2011 m.⁴³ Visa tai rodo, kad hibridinio karo koncepcija susikūrė ir įsitvirtino JAV 2005–2011 m., o jos susiformavimą lėmė JAV siekis paaiškinti grėsmes, su kuriomis JAV kariuomenė susidūrė kariaudama „globalų karą prieš terorizmą“.

NATO susidomėjimas hibridinio pobūdžio grėsmėmis kilo daug vėliau, nei apie jas buvo pradėta kalbėti JAV. Tai lėmė palyginti ribotas NATO įsitraukimas į karines operacijas Afganistane ir Irake. Pirmąsias hibridinių grėsmių užuomazgas galime užčiuopti 2010 m. Lisabonoje priimtoje NATO Strateginėje koncepcijoje, kuri yra kertinis organizacijos dokumentas, nurodantis NATO tikslus, įvertinantis saugumo aplinką ir apibrėžiantis santykius su kitais tarptautinės sistemos veikėjais⁴⁴. Šiame dokumente gana daug dėmesio skiriama naujo pobūdžio grėsmėms, visų pirma, kibernetinėms atakoms, terorizmui ir energetinių išteklių saugumo sutrikdymui⁴⁵. Hibridinio pobūdžio grėsmės NATO strateginėje koncepcijoje apibūdinamos kaip konvencinių ir nekonvencinių grėsmių derinys siekiant politinių tikslų⁴⁶. Reikia pabrėžti, kad NATO nenaudoja hibridinio karo koncepcijos termino, tačiau remdamasi Afganistano kare įgyta patirtimi įvardija naujo pobūdžio hibridines grėsmes⁴⁷. 2011 m. Estijoje ir Belgijoje įvyko NATO inicijuoti tarptautiniai seminarai, kuriuose buvo siekiama apsvarstyti hibridinio pobūdžio grėsmių keliamus iššūkius ir mėginta surasti būdus jiems įveikti. Seminaruose buvo konstatuota, kad atsakas į naujo pobūdžio grėsmes turi apimti politines, karines ir civilines priemones⁴⁸. Panašu, kad NATO pastangos apmąstyti hibridinio pobūdžio grėsmes apsiribojo 2010 m. strategine koncepcija ir toliau šia linkme nesivystė.

Po Šaltojo karo vykusių karinių konfliktų apmąstymai neaplenkė ir Rusijos.

⁴¹ Merle M., „Nothing new in hybrid warfare: The Estonian experience and recommendations for NATO“, 29 05 2015.

⁴² Mettis J., „Future warfare: The rise of the hybrid wars“, <http://milnewstbay.pbworks.com/f/MattisFour-BlockWarUSNINov2005.pdf>, 13 06 2015.

⁴³ U.S. Army Field Manual 3-0 Operations C-1, <http://fas.org/irp/doddir/army/fm3-0.pdf>, 10 07 2015.

⁴⁴ Zapolskis M., „NATO 1999 ir 2010 m. strateginių koncepcijų lyginamoji analizė“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga*, t. 10, 2011–2012, p. 33.

⁴⁵ *Ten pat*, p. 53–55.

⁴⁶ Bachmann D., „Hybrid threats, cyber warfare and NATO comprehensive approach for countering 21 st. Century threats – mapping the new frontier of global risk and the security management“, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1989808, 18 06 2015.

⁴⁷ *Ten pat*.

⁴⁸ *Ten pat*.

2013 m. Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo viršininkas generolas Gerasimovas paskelbė straipsnį, kuriame išdėstė savo požiūrį į karyboje vykstančius pokyčius ir procesus, karo technologijų vystymąsi ir nubrėžė būsimųjų tyrimų kryptis Rusijos karo mokslininkams. Anot generolo, pastaruoju metu karo pobūdis pasikeitė, riba tarp karo ir taikos išsitrynė, šiais laikais karai nėra paskelbiami prieš jiems prasidedant, o pastarojo laikotarpio kariniai konfliktai Afganistane, krizė Libijoje ir spalvotosios revoliucijos arabų kraštuose aiškiai liudija vykstančius kariavimo formos pokyčius. Generolo nuomone, didelių konvencinių karinių pajėgų mūšių ir kautynių laikai praėjo, dabar karo objektu ir tikslu tapo visuomenė, o ne teritorija, todėl naujosios karo priemonės apima platų politinių, ekonominių, humanitarinių, informacinių priemonių spektrą, kurias panaudojant itin išaugo specialiųjų pajėgų reikšmė. Jis pabrėžė, kad pastaruoju metu „išaugo nekarinių priemonių, kuriomis pasiekiami politiniai ir strateginiai tikslai, svarba“.

Gerasimovas retoriškai klausė, kokia turi būti ateities kariuomenė? Kokiam karui ji turi ruoštis? Kokiais ginklais turi būti ginkluota? Šiuos klausimus ir besikeičiančio karo problemas, anot jo turi padėti spręsti karo mokslas. Karinės pajėgos turi būti daugialypės, pasirengusios reaguoti į įvairius karinius konfliktus. Aukšto Rusijos karinio pareigūno parengtas tekstas patvirtina, kad aukštoji Rusijos karinė vadovybė, remdamasi vakarų valstybių patirtimi reflektuoja ir suvokia besikeičiantį karo pobūdį⁴⁹. Tai atspindi Rusijos įvykdyta karinė operacija Kryme ir 2014 m. pasirodžiusi Rusijos karinė strategija, kurioje numatomas politinių, karinių, informacinių ir ne karinių priemonių panaudojimas. Naujausioje Rusijos karinėje doktrinoje teigiama, kad karinė intervencija gali vykti paslėpta forma išnaudojant visuomenės nepasitenkinimą, protestus, finansuojant ir kreipiant politinių ir socialinių judėjimų veiklą⁵⁰. Šie svarstymai rodo, kad Rusijoje apmąstoma ir analizuojama pastaruoju metu vykusių karinių konfliktų patirtis, mėginama prognozuoti, koks galėtų būti ateities karo pobūdis. Akademiniuose karo tyrinėtojų sluoksniuose visuotinai sutariama, kad Rusijos kariniai veiksmai Kryme skyrėsi nuo 2008 m. įvykusio Rusijos ir Gruzijos karo, tačiau kyla klausimas, ar Rusijos karinius veiksmus Kryme galime vadinti hibridiniu karu? Į šį klausimą pamėginsime atsakyti kitame straipsnio skyriuje.

⁴⁹ Герасимов В., „Ценность науки в предвидении“, <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>, 14 06 2015.

⁵⁰ Klein M., Russia's new military doctrine, http://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2015C09_kle.pdf, 13 06 2015.

2. Rusijos Ginkluotųjų pajėgų karo veiksmų Kryme analizė

Kaip jau minėjome vienintelis autorius, pateikęs nuoseklią hibridinio karo teoriją, yra Hoffmanas, todėl Rusijos kariuomenės įvykdytų karinių veiksmų paaiškinimui ir interpretacijai naudosime jo sukurtą hibridinio karo koncepciją. Priminsime, kad Hofmanas hibridiniu karu laiko karinius veiksmus, kai priešininkas vienu metu ir vienoje erdvėje naudoja konvencinius ginklus, nereguliarioms karinėms formuotiems būdingą taktiką, teroristinę ir kriminalinę veiklą siekdamas politinių tikslų⁵¹. Reikia pasakyti, kad Hofmanas nedetalizuoja požymių, pagal kuriuos būtų galima atpažinti ir suskirstyti konvencinius arba nereguliuos karinius veiksmus, todėl šiame tyrime mes remsimės sąvokomis ir terminais, pateikiamais JAV kariuomenės lauko statute. Šiuose statute konvencinėmis karinėmis pajėgomis laikomi reguliarioms, valstybinėms karinėms pajėgoms, policijai arba saugumo tarnyboms priklausantys asmenys⁵². Nereguliais arba nekonvenciniais veiksmais laikomi kariniai veiksmai, vykdomi nereguliarių karinių pajėgų, t. y. pavieniai asmenys arba grupės, kurios nėra reguliarių karinių pajėgų, policijos arba saugumo tarnybų nariai⁵³. Šiomis sąvokomis taip pat naudosis apibūdindami konvencinį ir nereguliarių kariavimo būdą.

Rusijos kariuomenės veiksmai Kryme vyko specifinėmis tik Krymo pusiasaliui būdingomis sąlygomis, kurios nulėmė karinės operacijos strategijos pasirinkimą. Mūsų nuomone, svarbiausios sąlygos buvo Rusijai palanki Krymo gyventojų etninė sudėtis ir politinės pažiūros, Juodosios jūros karinio laivyno bazės buvimas Ukrainos teritorijoje ir prastas Ukrainos karinių pajėgų pasirengimas ir nesipriešinimas Rusijos agresijai.

Krymo pusiasalyje esanti Krymo autonominė respublika yra suvereni Ukrainos teritorija, tačiau Kryme gyvena 2,5 milijono gyventojų. 60 % pusiasalio gyventojų sudaro etniniai rusai, dar didesnis rusų skaičius gyvena Sevastopolyje, kuriame įsikūrusi Rusijos karinio jūrų laivyno bazė. Be rusų tautybės gyventojų, Kryme gyvena 24 % ukrainiečių ir 12 % Krymo totorių tautybės gyventojų⁵⁴. Gyventojų etninė sudėtis sudarė palankias sąlygas Rusijai kurstyti separatistines nuotaikas. Reikia priminti, kad jau 1991–1992 m.

⁵¹ Hoffman F., „Hybrid vs. Compound war“, <http://www.armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>, 18 06 2015.

⁵² *Army special operation forces unconventional warfare*, FM3-05.130 1 – 4, <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-05-130.pdf>, 28 05 2015.

⁵³ *Ten pat.*

⁵⁴ *Ten pat.*

daugelis Rusijos politikų ėmė abejoti Ukrainos valdžios Krymo pusiasalyje teisėtumu, o Maskvos padrąsinti rusų separatistai dar 1992 m. paskelbė Krymo nepriklausomybės deklaraciją, kurią greitai atšaukė, tačiau Rusijos parlamentas, maždaug tuo pačiu metu balsavo dėl 1954 m. Krymo pusiasalio perdavimo paskelbimo prieštaraujančiu konstitucijai⁵⁵. Taigi matome, kad Rusija nuo pat Sovietų Sąjungos griuvimo ėmėsi kurstyti separatistines nuotakas Krymo pusiasalyje. Ardomoji Rusijos veikla Krymo pusiasalyje vyko ir pirmajame šio amžiaus dešimtmetyje. Apie tai 2006 m. užsiminė tuometis Ukrainos prezidentas Viktoras Juščenko, buvęs Ukrainos žvalgybos vadovas Viktoras Nalivaičenko ir Ukrainos žurnalistai⁵⁶. Tada buvo skelbiama, kad Juodosios jūros laivyno bazė yra Rusijos specialiųjų tarnybų veiklos Krymo pusiasalyje citadelė. Oficiali Rusijos specialiųjų tarnybų užduotis šiame regione yra ne tik kontržvalgyba, siekiant apsaugoti Sevastopolio karinę bazę, tačiau ir informacijos apie karinę, politinę, ekonominę ir socialinę padėtį Kryme rinkimas ir prorusiškų ir separatistinių nuotakų kurstymas, veikiant per prorusiškas visuomenines organizacijas ir žiniasklaidą⁵⁷.

Krymo pusiasalyje dislokuota Rusijos Juodosios jūros karinio laivyno bazė – itin svarbus strateginis objektas, suteikiantis Rusijos laivynui priėjimą prie Juodosios ir Viduržemio jūrų. Ši bazė svarbi simboliškai ir liudija Rusijos karines pergales Krymo ir Antrojo pasaulinio karo metais⁵⁸. 1997 m. Rusija ir Ukraina pasirašė Draugystės sutartį, pagal kurią Rusijos jūrų laivyno karinė bazė Ukrainoje buvo išnuomota iki 2017 m, tačiau prezidentu tapęs Viktoras Janukovičius pratęsė šį terminą iki 2042 m.⁵⁹ Minėto susitarimo teisinis statusas išlieka kontraversiškas, kadangi XVI Ukrainos konstitucijos straipsnis draudžia užsienio valstybių karinių bazių buvimą valstybės teritorijoje. Apie tai ne kartą yra užsiminęs Arsenijus Jeceniukas⁶⁰.

Juodosios jūros karinio laivyno bazė taip pat veikia Krymo pusiasalio etninę ir socialinę struktūrą. Rusijos piliečiai, pašaukti atlikti privalomąją karinę tarnybą arba baigę karo mokslo institucijas karininkai, atvyksta į Krymo pusiasalį, atlieka tarnybą, o jai pasibaigus lieka gyventi Kryme⁶¹. Sevastopolyje

⁵⁵ Jekelčyk S., *Ukraina: modernios nacijos gimimas*, Vilnius, 2007, p. 309.

⁵⁶ Roslycky L., „Russian smart power in Crimea: sowing seeds of thrust“, *Southeast European and Black sea studies*, 11, 2011, p. 303.

⁵⁷ *Ten pat*, p. 303.

⁵⁸ Jekelčyk S., *Ukraina: modernios nacijos gimimas*, Vilnius, 2007 p. 309–310.

⁵⁹ Karagiannis E., „The Russian interventions in South Ossetia and Crimea compared: military performance, legitimacy, goal“, *Contemporary security policy*, 35:3, 2014, p. 407.

⁶⁰ Roslycky L., „Russian smart power in Crimea: sowing seeds of thrust“, *Southeast European and Black Sea Studies*, 11, 2011, p. 302.

⁶¹ Bartles C., McDermott R., „Russia military operation in Crimea“, *Problems of Post-Communism*, 61:6, 2014, 46–63.

veikia Maskvos universiteto Juodosios jūros padalinys, kuriame dėstytojais dirba buvę Rusijos specialiųjų tarnybų karininkai, o studijas baigę jauni žmonės lieka dirbti Kryme veikiančiose žiniasklaidos priemonėse arba Autonominės Krymo respublikos valdžios institucijose. Kryme taip pat veikia daug Rusijos remiamų ir finansuojamų politinių ir nevyriausybinų organizacijų, kurias vienija 1991 m. susikūrusi Krymo rusų bendruomenė. Ši organizacija jungia politiniais, ekonominiais ir socialiniais tinklais 25 nevyriausybines organizacijas, vienijančias 15 000 narių. Svarbiomis Kryme veikiančiomis rusų organizacijomis yra liaudies frontas „Sevastopolis–Krymas–Rusija“, jaunimo organizacijos „Proryv“, „Eurazijos jaunimo sąjunga“ ir „Našy“. 2006 m. Ukrainos valdžia uždraudė pirmųjų dviejų organizacijų veiklą, dėl teroristinio jų veiklos pobūdžio⁶². Siekdami padidinti Rusijos piliečių skaičių Kryme ir sukurti pretekstą galimai karinei agresijai pateisinti, Rusija ėmėsi aktyvios pilietybės suteikimo politikos Kryme. Pastaraisiais metais Rusijos pilietybė ir pasai galėjo būti suteikti iki 170 000–200 000 Krymo ir Rytų Ukrainos gyventojų⁶³.

Surinkti duomenys rodo, kad Rusijos Krymo pusiasalyje esanti Rusijos karinė infrastruktūra (karinės bazės sausumoje, kariniai jūrų ir oro uostai) sudarė palankias sąlygas atgabenti Rusijos kariuomenės dalinius į Krymo pusiasalį ir iš ten veikti, o Rusijai palankios Krymo gyventojų pažiūros sukūrė „draugišką“ atmosferą ir padėjo Rusijos kariuomenei okupuoti Krymo pusiasalį be didesnių karinių susidūrimų. Rusijos naudai buvo ir tai, kad Ukrainos karinės pajėgos buvo blogai parengtos, prastai ginkluotos, neapmokytos ir nepasirengusios priešintis, todėl pasipriešinimo tikimybė buvo nedidelė. Rusijos žvalgybos tarnybos tai žinojo, kadangi 2010 m. Janukovičiui tapus Ukrainos prezidentu, suintensyvėjo Ukrainos ir Rusijos gynybos ir saugumo struktūrų bendradarbiavimas⁶⁴, todėl galime pagrįstai manyti, kad Rusija turėjo informacijos apie padėtį Ukrainos kariuomenėje⁶⁵. Be to, prasidėjus karinei operacijai Kijevui pavaldūs Ukrainos policijos padaliniai Kryme tik stebėjo, kaip vyksta mitingai, blokuojami keliai ir užiminėjami objektai, ir nesiėmė jokių veiksmų⁶⁶. Mūsų nuomone šie veiksniai nulėmė Rusijos Federacijos Ginkluotųjų pajėgų veiksmų pobūdį Ukrainoje.

⁶² Roslycky L., „Russian smart power in Crimea: sowing seeds of thrust“, *Southeast European and Black sea studies*, 11, 2011, p. 303.

⁶³ Biersac J., Olear S., „The Geopolitics of Russia’s annexation of Crimea: narratives, identity, silences and energy“, *Eurasian Geography and Economics*, 55:3, 2014, p. 256.

⁶⁴ Gotz E., „It’s geopolitics is stupid: explaining Russia’s Ukraine policy“, *Global Affairs*, 1 – 1, 2015, p. 4.

⁶⁵ Bartles C., McDermott R., „Russia military operation in Crimea“, *Problems of Post-Communism*, 61:6, 2014, p. 55.

⁶⁶ Cimbala S., „Sunt Tzu and Salami tactics: Vladimir Putin and Military persuasion in Ukraine 21 February – 18 march“, *The Journal of Slavic Military Studies*, vol. 27, issue 3, 2014, p. 370.

Konvencinių karinių dalinių veiksmai, susiję su karine operacija Kryme, prasidėjo vasario 26 d., kai Rusijos federacijos Vakarų ir Pietų karinėse apygardose prasidėjo kariniai mokymai, kuriuose dalyvavo apie 150 000 karių⁶⁷. Šie mokymai turėjo politinį ir karinį tikslus. Politinis Rusijos tikslas buvo pademonstruoti ryžtą karinėmis priemonėmis ginti savo interesus Ukrainoje ir atgrasinti bet kokias išorines jėgas nuo galimo įsikišimo⁶⁸. Prisdengiant kariniais mokymais prie Ukrainos sienos buvo sutelktos karinės pajėgos, kurios Ukrainos pajėgoms pasipriešinus galėjo paremti Kryme veikiančius Rusijos karinius dalinius.

Rusijos kariuomenės specialiųjų pajėgų veikla Krymo pusiasalyje prasidėjo vasario 21 d. Ukrainos prezidentui Janukovičiui pabėgus iš šalies. Tada pasinaudojant dėl Sočio olimpinė žaidynių pakeltu karinio parengimo lygiu⁶⁹ į 810 jūrų pėstininkų brigados bazę Sevastopolyje buvo atgabenta Rusijos Federacijos Generalinio štabo Žvalgybos valdybai priklausanti 3-ioji specialiųjų pajėgų brigada, kurios kariai, kartu su generalinio štabo žvalgybos valdybos pareigūnais po derybų su Krymo politiniu elitu ėmė kurstyti ir organizuoti prorusiškus, prieš Ukrainos valdžią nukreiptus mitingus⁷⁰. Sukurstyti šiuos mitingus padėjo palanki Krymo gyventojų etninė sudėtis, politinės pažiūros ir Ukrainos valdžios sprendimas panaikinti rusų kalbos valstybinį statusą⁷¹. Mitinguose buvo siekiama įtvirtinti požiūrį, kad demokratiškai išrinktas prezidentas Janukovičius buvo nuverstas nelegaliu būdu ir rusakalbiams Kryme iškilo grėsmė⁷².

Vasario 27–28 d. tebevykstant mitingams, Generalinio štabo žvalgybos valdybai priklausančių specialiųjų pajėgų kariai, persirengę civilių drabužiais, veikdami kartu su prorusiškai nusiteikusiais gyventojais, nereguliariomis ir kriminalinėmis grupuotėmis, užėmė strateginius objektus: Krymo parlamento ir ministrų tarybos pastatus Simferopolyje, tarptautinį Simferopolio ir Belbeko oro uostus, televizijos stotį, Ukrainos priešlėktuvinės gynybos objektus, blokažo Kryme dislokuotus Rusijos karinius dalinius ir Balaklavos įlankoje esančią Ukrainos laivyno bazę⁷³. Nutraukė komunikacijos linijas ir sutrikdė radijo

⁶⁷ Norberg J., „The use of Russia’s military in the Crimean crisis“, <http://carnegieendowment.org/2014/03/13/use-of-russia-s-military-in-crimean-crisis>, 08 06 2015.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Gorenburg D., Crimea taught us a lesson, but not how the Russian military fights, www.warontherocks.com, 05 07 2015.

⁷⁰ Cimbala S., „Sunt Tzu and Salami tactics: Vladimir Putin and Military persuasion in Ukraine 21 February – 18 march“, *The Journal of Slavic Military Studies*, vol. 27, issue 3, 2014, p. 371.

⁷¹ Ten pat.

⁷² Ten pat.

⁷³ Karagianis E., „The Russian interventions in South Ossetia and Crimea compared: military performance, legitimacy and goals“, *Contemporary Security Policy*, 35:3, 2015, p. 409.

bei interneto ryšį⁷⁴. Įrengė kontrolės ir patikrinimo postus svarbiausiuose į Krymo pusiasalį vedančiuose keliuose prie Džankojaus ir Armiansko⁷⁵. Šiuos veiksmus, inscenuodami Krymo gyventojų nepasitenkinimą, įvykdė Rusijos vyriausiosios žvalgybos valdybos specialiųjų pajėgų 2, 3, 10, 16, 22 brigadoms priklausantys kariai⁷⁶. Po šių Rusijos specialiųjų pajėgų veiksmų Krymo pusiasalis tapo atkirstas nuo susisiekiimo su Ukrainos žemynine dalimi ir *de facto* kontroliuojamas Rusijos kariuomenės.

Vasario 28 d. pasitelkiant oro ir jūrų transportą į Krymą buvo atgabentos papildomos karinės pajėgos, kurių kariai netrukus atsidūrė miestuose ir žiniasklaidos buvo praminti žaliaisiais žmogeliukais. Vakarų mokslininkų tyrimai rodo, kad į Krymą buvo atgabentos su Rusijos greitojo reagavimo pajėgomis siejamos oro desanto divizijos: 7-oji (dislokuota Novorosijske), 76-oji (dislokuota Pskove), 31-oji (dislokuota Uljanovske). Kiek vėliau į Krymą buvo įvestas dar didesnis, konvenciniams mūšiams tinkamų karinių dalinių kontingentas: 727-oji atskira jūrų pėstininkų brigada, 291-oji artilerijos brigada, 18-oji atskira motošaulių brigada⁷⁷. Šios karinės pajėgos turėjo atgrasinti galimus Ukrainos kariuomenės mėginimus pradėti karinius veiksmus prieš Rusijos kariuomenę.

Labai greitai Krymo gatvėse ir aplink svarbiausius strateginius objektus išdygę skiriamųjų ženklų neturintys Rusijos kariai buvo panaudoti siekiant sukurti įvaizdį, kad tai taikios pajėgos, turinčios apsaugoti Krymo gyventojus nuo išsivyravusio chaoso (kurį sukėlė pačios Rusijos valdomos nereguliosios karinės formuotės ir kriminaliniai elementai). Tuo metu žiniasklaidoje pasirodė vaizdai, kuriuose „žalieji žmogeliukai“ fotografavosi su moterimis ir vaikais, padėjo civiliams gyventojams, mandagiai elgėsi ir nesišlaistė gatvėmis⁷⁸. „Žaliųjų žmogeliukų“ vaidmuo greta karinės atliko reprezentacinę funkciją ir Rusijos siekį informaciniame lauke formuoti nuomonę, kad karinės pajėgos įvestos siekiant nuo išsivyravusio chaoso apsaugoti rusakalbius gyventojus. O Rusijos užsienio reikalų ministerija neigė, kad Rusijos kariai dalyvauja kariniuose veiksmuose Krymo pusiasalyje.

Nereguliarių karinių formuočių veikimas, nusikalstamumas ir kriminalinių veikėjų veikla apima antrąjį ir trečiąjį Hoffmano hibridinio

⁷⁴ Bartles C., McDermott R., „Russia military operation in Crimea“, *Problems of Post-Communism*, 61: 6, 2014, p. 63.

⁷⁵ Karagianis E., „The Russian interventions in South Ossetia and Crimea compared: military performance, legitimacy and goals“, *Contemporary Security Policy*, 35:3, 2015, p. 408.

⁷⁶ Bartles C., McDermott R., „Russia military operation in Crimea“, *Problems of Post-Communism*, 61: 6, 2014, p. 63.

⁷⁷ Ten pat, p. 8.

⁷⁸ Bartles C., McDermott R., „Russia military operation in Crimea“, *Problems of Post-Communism*, 61 : 6, 2014, p. 63.

karo koncepcijos aspektus. Krymo okupacijos metu nereguliarių formuočių ir kriminalinių elementų veiksmai buvo glaudžiai integruoti su Rusijos kariuomenės specialiujų pajėgų karių ir žvalgybos pareigūnų veiksmais, o šių formuočių veiklai vadovavo Rusijos karinė vadovybė⁷⁹. Šis aspektas kiek komplikuoja Hoffmano hibridinio karo teorijos taikymą, kadangi Hoffmano nuomone, nusikalstamais veiksmais siekiama sukelti netvarką ir visuotinį chaosą karinių veiksmų zonoje⁸⁰, o Krymo okupacijos metu veikusių nereguliarių formuočių ir kriminalinių grupuočių tikslas buvo strateginių objektų šturmas, o ne visuotinio chaoso sukėlimas. Tačiau reikėtų paminėti, kad nereguliaris karines formuotes ir nusikaltėlių grupuotes teisiniu požiūriu turime vertinti kaip neteisėtas karines struktūras, veikusias Ukrainos teritorijoje⁸¹, o jų atliekamus veiksmus galime traktuoti kaip neteisėtos prievartos veiksmus, kuriuos atliko legalių įgaliojimų neturintys veikėjai⁸². Taigi šių grupuočių veikimą galime laikyti nusikalstamumu, tačiau turime pabrėžti, kad jų veiksmai tik iš dalies atitiko Hoffmano pateikiamą hibridinio karo koncepciją.

Viešajame diskurse, nereguliarioms karinėms formuotėms apibūdinti buvo dažnai vartojama „Krymo savigynos dalinių“ sąvoka, tačiau jas sudarė skirtingus asmenis vienijančios grupės: privačių apsaugos tarnybų darbuotojai⁸³, Kubanės kazokų formuotės⁸⁴, Afganistano ir Čėčėnijos karo veteranai⁸⁵, baikerių klubo „Naktiniai vilkai“ nariai⁸⁶. Minėtų grupių veiksmų spektras itin platus, neretai jungiantis nekonvencinėms karinėms formuotėms ir nusikaltėliams būdingą veiklą. Krymo kazokai kartu su Rusijos specialiųjų operacijų pajėgomis ir apsaugos firmų darbuotojais šturmavo Krymo parlamento pastatą⁸⁷, Simferopolio oro uostą ir kitus Krymo pusiasalyje esančius strateginius objektus⁸⁸. Kiek vėliau neteisėtai sulaukė, pagrobė ir kankino

⁷⁹ Jane's Intelligence Review, „The rising influence of Russian special forces“, http://www.janes360.com/images/assets/299/46299/The_rising_influence_of_Russian_special_forces.pdf, 12 07 2015.

⁸⁰ Hoffman F., *Conflicts in the XXI century rising the hybrid wars*, Virginia. 2007, p. 29.

⁸¹ Wilk A., „Russian military intervention in Crimea“, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2014-03-05/russian-military-intervention-crimea>, 30 06 2015.

⁸² Račius E., „Terorizmo globalumas: žvilgsnis iš Lietuvos“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*, p. 12–13.

⁸³ Karagianis E., „The Russian interventions in South Ossetia and Crimea compared: military performance, legitimacy and goals“, *Contemporary security policy*, 35:3, 2015, p. 408.

⁸⁴ Wright W., „Meet the Cossacks wolves, doing Russia's dirty work in Ukraine“, <http://time.com/95898/wolves-hundred-ukraine-russia-cossack/>, 30 05 2015.

⁸⁵ Thomas T., „Russia's military strategy and Ukraine: indirect, asymmetric – and Putin led“, *Journal of Slavic Military Studies*, 28:3, 2015, p. 455.

⁸⁶ Center for civil liberties report, Freedom of assembly in Crimea occupied by the Russian Federation 2015.04.16 – 17, <http://www.osce.org/pc/151691?download=true>, 10 16 2015.

⁸⁷ *Ten pat.*

⁸⁸ Racz A., *Russia's Hybrid War in Ukraine: breaking enemies will to resist*, http://www.fiaa.fi/en/publication/514/russia_s_hybrid_war_in_ukraine/.

provyriausybinų pažiūrų aktyvistus Andriejų Ščekiną ir Eshatą Akmetovą⁸⁹, įrengė nelegalius kontrolės ir patikrinimo postus, tikrino asmenis bei transporto priemones, trikdė žurnalistų darbą⁹⁰. Krymo kazokai palaikė artimus ryšius su rusų organizacijomis „Proryv“, „Eurazijos jaunimo sąjunga“ ir „Našy“⁹¹. Pirmųjų dviejų organizacijų veikla, kaip jau minėjome, buvo uždrausta 2006 m. Rusijos prezidentui artimo baikerių klubo „Naktiniai vilkai“ nariai šturmo Ukrainos kariniam laivynui priklausančius objektus Sevastopolio mieste⁹².

Kartu su nereguliariomis formuotėmis veikė ir nusikalstamos kriminalinės grupuotės, kurios buvo susijusios su būsimoju Krymo ministru pirmininku Sergejumi Aksionovu. Aksionovas XX a. paskutiniame dešimtmetyje buvo kriminalinės organizacijos, veikusios Kryme, „Salem“ narys. Šios kriminalinės struktūros veikla susijusi su reketu ir kontrabandos gabenimu per Sevastopolio uostą, vėliau Aksionovas ištraukė privatizacijos procesą, o nuo 2010 m. ėmėsi politinės veiklos Vieningosios Rusijos partijoje. Okupuojant Krymą kriminalinio pasaulio ir minėtos partijos pagrindu buvo suformuotas Aksionovui pavaldus 700 asmenų batalionas⁹³, kuris dalyvavo kariniuose veiksmuose.

Mūsų surinkti duomenys rodo, kad nereguliarių, kriminalinių grupių veikimas buvo itin svarbus karinės operacijos dėmuo, sudaręs Rusijai sąlygas veikti netikėtai, maskuoti karinius veiksmus ir formuoti jai palankų informacinį įvykių Kryme vaidmenį. Veikdamos Kryme vykstančių demonstracijų ir mitingų fone, šios grupuotės šturmo ir užėmė svarbiausius strateginius objektus, inscenizavo grėsmę Krymo rusakalbiams gyventojams, o po šių įvykių sekė konvencinių karinių pajėgų įvedimas. Taktiškai nereguliarių formuotčių veikla komplikavo galimą Ukrainos policijos atsaką, kadangi policijos panaudojimas prieš tariamus rusakalbius galėjo suteikti pretekstą Rusijai įvesti karines pajėgas. Šių grupių veikimas Ukrainos teritorijoje buvo neteisėtas, tačiau jų kriminalinės veiklos pobūdis neatitinka Hoffmano hibridinio karo koncepcijos. Dėl politinių kriminalinės veiklos motyvų, ši veikla tampa labiau panaši į teroristinius veiksmus, kuriuos Hoffmanas laiko ketvirtuoju hibridinio karo požymiu. Nepaisant to, kad egzistuoja daug terorizmo apibrėžimų, apiben-

⁸⁹ *Ten pat.*

⁹⁰ Human rights watch, „Crimea: Attacks, „disappearances“ by illegal forces“, <https://www.hrw.org/news/2014/03/14/crimea-attacks-disappearances-illegal-forces>, 15 10 2015.

⁹¹ Roslycky L., „Russian smart power in Crimea: sowing seeds of thrust“, *Southeast European and Black Sea Studies*, 11, 2011, p. 303.

⁹² Wright W., „Meet the cossaks wolves, doing Russia's dirty work in Ukraine“, <http://time.com/95898/wolves-hundred-ukraine-russia-cossack/>, 30 05 2015.

⁹³ Galeotti M., „Putting the crime back in Crimea“, <http://www.themoscowtimes.com/opinion/article/putting-the-crime-back-in-crimea/501477.html> 15 10 2015.

drintai terorizmu galime laikyti tyčinį smurto naudojimą civilių arba civilinių taikinių atžvilgiu siekiant politinių tikslų⁹⁴. Egdūnas Račius mano, kad taikos meto išpuoliai prieš savo valstybės jėgos struktūras išimtinais atvejais gali būti prisikirti prie teroristinių išpuolių, bet tik tuo atveju, kai yra aiški šių veiksmų politinė motyvacija ir siekis pakeisti valstybės socialinę ar politinę santvarką⁹⁵. Krymo okupacijos metu neįvyko didelių teroristinių išpuolių, tačiau kai kuriose nereguliarių karinių formuočių ir kriminalinių grupuočių vykdomuose veiksmuose galime aptikti teroristinės veiklos apraiškų, kuria siekiama grasinant smurtu pakeisti valstybės politinę valdžią. Prie tokių veiksmų priskirtume proukrainietiškus pažiūrų politinių aktyvistų grobimą ir grasinius Krymo totorių tautinių mažumų atstovams⁹⁶. Tačiau tokio pobūdžio veiksmai neįgavo didesnio masto, be to, nepanašu, kad jie būtų tapę priemonėmis, kuriomis siekiama atkreipti visuomenės dėmesį ir paskelbti politinius reikalavimus arba deklaracijas. Šiuos veiksmus vertėtų traktuoti kaip kriminalinių arba nereguliarių grupių veiklą, kuria siekiama įbauginti politinius oponentus ir apriboti jų elgesį.

Išanalizavę Rusijos karinius veiksmus remdamiesi Hoffmano hibridinio karo koncepcija, galime teigti, kad Rusijos vykdomi veiksmai visiškai atitiko du Hoffmano suformuluotos hibridinio karo teorijos aspektus: konvencinių karinių pajėgų ir nereguliarių karinių formuočių veikla. O nereguliarių kriminalinių grupių veiksmų pobūdis ir menkos teroristinės veiklos apraiškos Kryme neatitiko Hoffmano pateikiamoje hibridinio karo koncepcijoje įtvirtintų nuostatų. Tai reiškia, kad hibridinio karo teorija gali tik iš dalies paaiškinti Rusijos kariuomenės veiksmus okupuojant Krymą.

Svarbu pabrėžti, kad prie karinės operacijos sėkmės labiau prisidėjo specifinės Krymo pusiasaliui būdingos sąlygos, nulėmusios karinės operacijos pobūdžio pasirinkimą, nei vakaruose paplitusi hibridinio karo teorija, kuria remiantis pastarojo dvidešimtmečio karų patirtimi siekiama apibūdinti Rusijos karinius veiksmus Kryme. Hibridinio karo koncepcija buvo kuriama remiantis konkrečių Afganistane, Irake ir Libane vykusių karinių konfliktų patirtimi, tačiau dėl pernelyg skirtingų minėtų konfliktų sąlygų negali būti pritaikoma kariniams veiksams Ukrainoje paaiškinti. Todėl norėdami pa-

⁹⁴ Beinoravičius D., „Terorizmas: jo priežastys bei raidos tendencijos“, *Jurisprudencija*, t. 68, 2005, p. 52–53.

⁹⁵ Račius E., „Terorizmo globalumas: žvilgsnis iš Lietuvos“, *Lietuvos metinė strateginė apžvalga 2004*, p. 12–13.

⁹⁶ „Lietuva JT saugumo taryboje: Rusijos remiamų ginkluotų grupių bandymai užimti papildomą teritoriją bus akivaizdus Minsko susitarimų pažeidimas“, <http://www.bernardinai.lt/index.php/straipsnis/2015-03-07-lietuva-jt-saugumo-taryboje-rusijos-remiamu-ginkluotu-grupu-bandymai-uzimti-papildoma-teritorija-bus-akivaizdus-minsko-susitarimu-pazeidimas/128296>, 15 10 2015.

simokyti iš Krymo okupacijos scenarijaus ir prognozuoti būsimas grėsmes, turėtumėme geriau suvokti ne tik naujas karybos tendencijas, tačiau ir Rusijos geopolitinės sklaidos sąlygas, galimybes ir mechanizmus Baltijos valstybėse, kurių pagrindu gali būti kuriami grėsmės scenarijai.

Išvados

- XX a. pabaigoje įvykę geopolitiniai pokyčiai pasaulyje iš esmės pakeitė saugumo aplinką ir privertė vakarų valstybes ištraukti į naujo pobūdžius asimetrinius karinius konfliktus su nevalstybiniais veikėjais, teroristinėmis organizacijomis ir kriminaliniais junginiais. Naujo pobūdžio grėsmės, karinių konfliktų įvairiapusiškumas ir efektyvaus atsako paieškos vertė iš naujo permąstyti, apibendrinti ir įvertinti naujausią karinę patirtį ir suformuluoti teorines koncepcijas, padedančias pasirengti ir efektyviai veikti karinių konfliktų zonoje. Šios aplinkybės lėmė naujų karinių teorijų, tarp jų ir hibridinio karo teorijos, suformulavimą ir įsitvirtinimą.
- Hoffmano suformuluota hibridinio karo teorija apima keturis aspektus: konvencines pajėgas, nereguliarią taktiką, terorizmą ir nusikalstamus veiksmus vienoje mūšio erdvėje. Išanalizavę Rusijos karinius veiksmus Kryme, galime teigti, kad jie atitinka tik du Hoffmano hibridinio karo teorijos aspektus. Karinės operacijos metu Rusija naudojo konvencines karines pajėgas ir neregulias karines formuotes, tačiau kriminalinių veikėjų vykdomų nusikaltimų pobūdis ir menkos teroristinių veiksmų apraiškos buvo kitokio pobūdžio nei apibūdinama Hoffmano teorijoje.
- Mūsų atliktas nuodugnus Rusijos karinių veiksmų Kryme tyrimas kelia abejonių dėl Hoffmano hibridinio karo teorijos analitinės vertės, kadangi itin didelę reikšmę karinės operacijos būdo pasirinkimui turėjo specifinės, Krymo pusiasaliui būdingos sąlygos, kuriomis pasinaudojus buvo įvykdyta karinė operacija. Todėl mėginant prognozuoti galimus karinius konfliktus posovietinėje erdvėje ir norint geriau suprasti ateities grėsmės, turėtume analizuoti ne tik naujausias karo teorijas, tačiau ir nuodugnai tirti politines, ekonomines, socialines ir karines sąlygas, kurios gali tapti pagrindu oponentui surengti karinę intervenciją arba destabilizuoti padėti Baltijos valstybėse.